

HAVAGVIAT INULIRINIKKUT IKAJUUTAINNI HAVAAGHAKKUT PARNAIJAUTIT 2001-2002

ILITTURHAUTIT

Havautigijumajaannik Uqauhiat

Ukuat Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainnik, hivumuurutighakkut maligaqarhutik ukuningat Pinasuaqtavunmin, havaktigharhiurhutik, havaaghanin naunaijaivakhutik, ilihaivaghutiklu piliriarutighaniklu pivakhutik, havaqatigiiktughaniklu inulirinikkullu ikajuqpaghutik tamainnut havagvingnut aallanullu havagvingnut hapkuninga pittiarahurritutik havattiangnirighainnik ukunani Kavamatkuanni Nunavut.

Ukuat Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainni ikajurahurrillarhutik havaaqaqtut tikittumajainnik pinahurritutik Kavamangit Nunavunmi. Qanurliqaak aturumajainni titiraqhimajumi uvani havaaghakkut parnaijautainni, una Havagvik ikajuttiarahurrillugit Nunavunmiuttat pinahurrinniaqtut hapkuninga havaktigharhiurnikkut, havaaghanin naunaijainnikkut, ilihainikkullu piliriarutighakkullu, havaqatigiiktughakkullu inulirinikkullu aulapkainahurritutik ikajuqaktut.

Una 2001-2002 havaaghakkut parnaijautait iniqtirivaghutik hivumuurnikkut ukiuq pivaktut talvalu ilagiiqatigiplutik tautuqatigijumajaat ukuat Pinasuaqtavullu. Ilagiplugittauq, una Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainnik kivgaqtiunahurritutik ukununga kitunulluqaak pittiarahurritutik pivaktut inulirinikkut pitquhiinik.

Hivumuurutighakkut Maligaghat

Una Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainnik hapkuninga pinahurrinniaqtut:

- *aulapkaittiarahurrillutik inungnut ikajurahurrinniaqtut*
- *ajurnaittumik takunnarahurrinniaqtut tamainnut Nunavunmiuttanut*
- *inughiurahurrillutiklu, kiujjutiqattiarahurritpaklutiklu ikajuutinik pijumajut*
- *kivgaqtiuttiarahurrillutik tahapkununga inungnut naniliqaak nunaqaqtunut*
- *munarittiarahurrillutiklu takunnarnirmilu pinahurritpaklutik hunanikliqaak piliraingumik*

- *ilagiittiarlutik inulirinikkut atauttikkuurahurrillutik pinahurritpangniaqtut*

Piqpagijaujut

Uvagut ukpiruhuktugut:

- *hapkuat inuit tamaita hainnginaqtut*
- *ilaginahurrillugit piqpagijaujut Inuinnaït ilitquhiminiïllu, ilihimattiarningaïllu inuuhiminiïllu hapkununga ilaliutilugit havagvingnut*
- *aallatqiikkalluarlutik pittiarahurrinniaqtut tamainnut inungnut*
- *tuharrinighattiaqpaklutiklu ajurnaittumik*
- *pittiarahurrittiaqpaklutalu tamaat talvalu nakujumiklu ihuarninganik pinahurritpaklutik hapkununga ilaliutilugillu pitquhiminiptingnut*
- *tamapta munarittiarahurrilluta hivuniptighaptingnit*
- *pittiaqatigiikpaklutiklu inmingnut talvalu havaaptingnilu*
- *piqpagijaqqullu pittiarlugit pinahurrillugittauq*

HVAUHIRIJAGHALLUANGAT

Uumap Havagviup havauhirijaghalluangat hapkuninga nakuujuniklu ihuaqtuniklu inulirinikkut ikajuqpaklutik uqaujjinikkullu ikajurnikkullu ukununga tamainnut Nunavunmi Kavamanginni havagviinilu havagvivaluinullu. Hitamaujut havautigilluaqpaat uumap Havagviup havaarilluaqtaat:

- *Havaktigharhiurniq*
- *Havaaghanik Naunaijainiq*
- *Ilihainirlu Piliriarutighakkullu*
- *Havaqatigiingnighakkullu*

Havaktigharhiurniq

Una Havagvik havaktigharhiurnikkut maligaliuqpaktullu hivunigharhiuqtiuvaghutiklu aulapkaijiuvaghutiklu havaktigharhiurnikkut ikajuqpaktut tamainnut havagviinut Kavamatkut. Hamma ihuarhaijiuplutik tikittiarumajainnik Kavamatkut Inuinnanut Havaaghaqarnikkut Parnaijautaanni titiraqhimajuni pijumajainniklu munarhivaghutiklu havaktigharhiurnikkutigut unnirluutaita pitquhiannik.

Havaaghanik Naunajainiq

Una Havagvik uqaujjiuvaghutiklu ikajuqtiuvaghutiklu ukununga havagvingnut havagvivalungnullu hapkuninga hanajjuhighakkut piliriarutigijumajauniknullu tahapkuninga pijuminaqtuniklu pitquhiminiqarnikkullu ihuaqtunik havauhigharhiuqpaktut. Ilagiplugittauq, una Havagvik ihivriuqhivaktuq tamainnik havaanik ukunani Inungnut Ikajuutainnut hapkuninga pinahurritutik nalaumajumiklu, ajurnaittumiklu aajjikkiigahurritugillu akiliuhiarutigahaannik ikajurahurritpagaat hapkuat havaktit.

Iihainirlu Piliriarutighakkullu

Una Havagvik uqaujjivaghutiklu, ikajuqtiuvaghutiklu ikajuqpagaat hapkuat havagviillu havagvivaluillu hapkuninga ilihainirmullu piliriarutighakkullu havaktimingnut. Una Havagvik maligaliurviuvaghutik atuqtaujujghaniklu hanavaghutik, tahapkuat ilihainighakkullu piliriarutighakkullu parnaijaivaghutik havaktighat atuqtaghainnik. Atuqtaujujghaniklu hananahurritpaghutik hapkuninga havaktighanin amigaiqpallaarahurrinnginnikkut tahapkuninga taimaatut pilluarahurritpaktut.

Havaqatigiingnighakkut

Una Havagvik havaqatigiingnighakkut uqaujjijiuvtut ikajuqtiuvaghutiklu tahapkununga havagvingnut havagvivalungnullu. Una Havagvik naalaktiuvaghutiklu uqaqtiuvaghutiklu katitirihimanikkut angirutainni malrungnik atanilluaqarhutik, aulapkaijiqarhutiklu talvalu numiktittijiuplutiklu angirutinik munarhijiuplutiklu tahapkuninga pitqujaanikkut pitquhiinik.

HILARJUANIN IHIVRIUQHINIQ

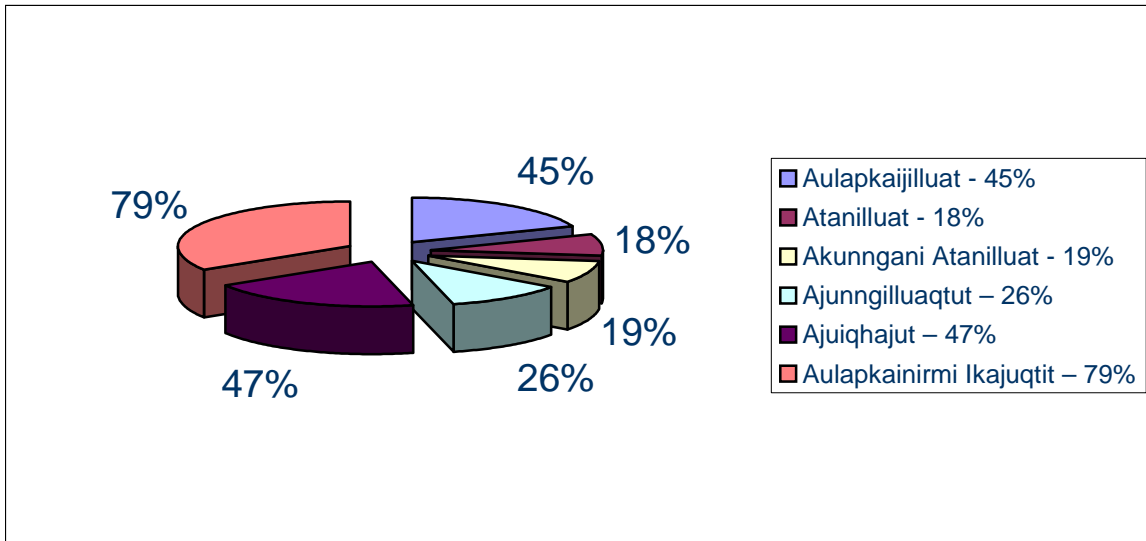
Aallatqiiktunik inungnik ihivriurutait, inuujjuhiqarniriit, kiinaujaqtaarutingit, ajurnaqtunin ingilrutiqarniriit, talvalu tautungnaqtunin pitquhiqarniriinnik hamna Havagviup pijumalluaqtaat hapkuningalu inulirinikkut ikajuqpagamajuttauq. Hapkuninga ilaqaqqut:

- Amigairahurrillugit Inuinnait Kivgaqtighainni uvani Inuit Ikajuqtiini
- Inuqarniriit Aktikkutainni Ukiuqarniriinilu
- Iliharnikkut Tikinnahurritpaklugit
- Nunaqarninganilu Nunavunmi
- Havaktigharhiurnikkullu Pihimattiarnighakkullu Havaktighanik
- Ajunngitaqaqtullu Ikitquurningat
- Katimanikkut Niriungniq
- Avikturhimaniinik Tuniurhainiq

Inuinnait Kivgaqtiujut uvani Havaaqaqtuni Inungnut Ikajuqtinut

Ukuat Kavamangit Nunavunmi pijughaugamik uumap ataani Titiraqhimanianni 23 uvani Nunavunmi Nunaqaqtunut Nanminiirutait Angirutainni, kavamatkunnin tikitquihimajut 85 percent-ngujunik Inuinnait kivgaqtiqarumajut hapkunani havaarijaujughanik ukiuq tikitinnagu 2010. Ilanginni takughaujuugaluit havaaghaqarnikkut ilagiinginni, 44 percent-ngujut ukuat 2,701 havagvighat havaarijaujut uvani Kavamatkuanni Nunavut havaarijauvaktut Inuinnait uvani atulihaaqtillugu Maasi 31, 2000. Amigaitqijauplutik kihimi ajuittunik havaaqarniriinnik, atanilluangujughaninlu, talvalu akunnganiittullu aulapkaijilluaghat ukunani havaaqarnini, hamna ihuarhivallianiaquuqtut hapkuat Inuinnait havaktut majuqpallialirumik havaamingni talvalu iliaqtuttauq iliaqtamingnit iniqtirivallialirumiklu talvalu havakpallialirumiktauq inungni ikajuqtiulutik.

Inuinnait Havaaqaqtut Havaarijamingni Naunaipkutaqarhutik

Nakilli: "Upaumalugu Kivgaqtiujunngaqtuunik Inungnut Ikajuutainni." Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainni, March 31, 2000.

Malruujuk havauhighak ahu ikajuutauniarungnarhijuk hapkuat atuqtaujughat naamatqijamin ikajuutauniarumik ukununga havaktinut tahapkuninga ihuatqijamin havagviqaqpaklutiklu qatangutitiku pihimattiarumikku, talvalu ilihainikkullu piliriarutighakkullu pinahurrillutik pijumajut.

Inuqarniriit Aktikkutainni Ukiuqarniriinilu

Nunavunmi inuqarningit ahu inuqarniqaqtut 27,000-ngujunik, amiqaiqpaalliqtuq 21 percent-ngujumit ukiut hitamat atuqtillugit.¹ Ublumi inuqarningat tajja huli angiklivalliajuq kajumiktumik. Angitqijajumik Inuinnanik (37.7 percent-ngujumik) ukiuqarniqaqtut ataani fiftiinik (15) talvalu tajja huli havaaqangittut, ilihimattiangittugillu havagvigijaghaaniklu ukunani Kavamatkunni.² Tikinniarumikku qakuguliqaak tikittumajamingni, Inulirinikkut Ikajuutit angiklivalliajumik havaaqagtittijughajut inuuhuktunut ilihagtaghamingnilu ajuirhaqpaallirutigamingniklu ikajuqtaujughat. Hivumuttauq, Inulirinikkut Ikajuutit tajja huli ikajuqpaklunigit inuqarniriit Nunavunmi havaaqarnighakkutigut pijuminaqtumin ukunani Kavamatkuanni Nunavut.

Iliharnikkut Tikinnahurritpaklugit Inuqarniringnut

Ilihariaqattautait Nunavunmi ataani itpallaaramik kihiani ilanganni Kanatamin. Hapkuat 22 percent-ngujut inuit iliharhimajuugaluit ukunani iliharvingni ilihariaqhimatqighutik, talvattauq 9 percent-ngujut iliharvighuanin ilihariaqhimahimaplutik. Ilihaqtuttauq iniqtirijut ilihagtaghamingnit angikliffunnaqtut 8-percent-ngujumit uvani 1999³ ikitqijauplutik imaatut 4 percent-ngujumit uvani 1994.⁴

Ilihariaqpaalliviat uvani Nunavunmi amigaqpallaangungmat talvalu iliharvigjuaqanginmattauq talvalu ilihattiaqarviqattianginmallu hamani. Una Havagvik havaqatigittiarhurritugit aallat havagviit uvani Kavamatkunni ukunanilu Inuinnait katimajivaluini qanurliqaak ilitturinahurrinnikkut tahapkuninga ilihimajamingniklu ajungitamingniklu qinirhiaplutik hilataani ilihagtaghamingnit qanurliqaak hunanikliqaak. Ilitturijauhimaliqtuq hapkuanguuq Inuinnait ilitquhiillu pitquhiminiillu ikajuutauniqquuqtunguuq ukunani Kavamatkunni havauhighainni ikajuruminaqtunut inuinnanut. Qanurliqaak, uuktuutigijamingnit ilitturiplutik, naammaghivalliajut iliharnikkut ukunani hivitujumi aklivallianiaqquuqtut Inuinnait kivgaqtighat uvani Nunavunmi Inuqarniriinni Ikajuqtuni.

¹ Nakilli: Kitihijjutainni Kanataup Qaritaujakkut, <http://www.statcan.ca/english/Pgdb/People/Population/demo0>, 1999.

² Nakilli: Kitihijjutainni Kanataup Qaritaujakkut, <http://www.statcan.ca/english/Pgdb/People/Population/demo3>, 1999.

³ "1999 Nunavunmi Havaqatigiingnikkut Ihivriurutait." Nunavunmi Tutquummaviat Kitihijjutinin, Septaiba 1999.

⁴ "1994 Havaqatigiingnikkut Ihivriurutait." Tutquummaviat Kitihijjutinin, 1994.

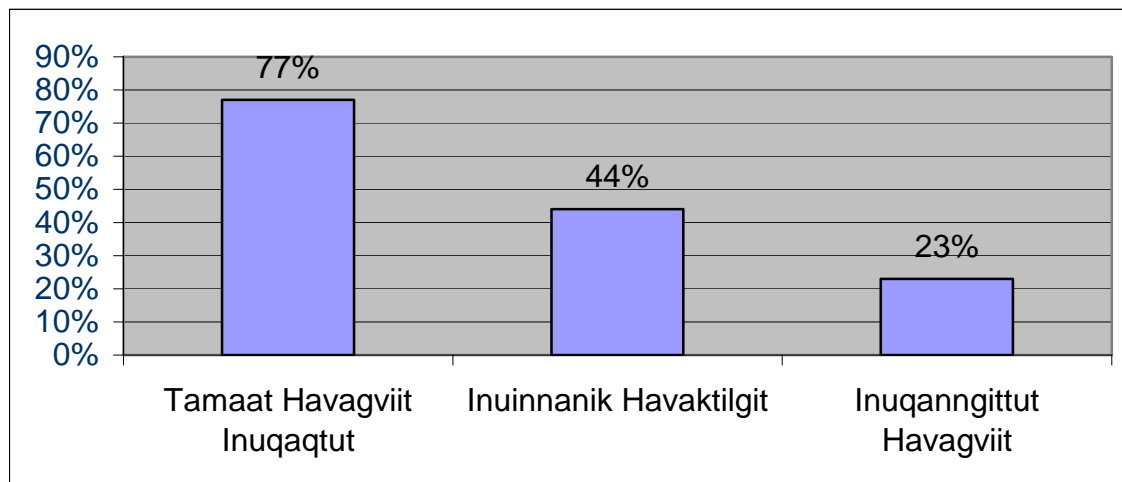
Nunaqarningat Nunavunmi

Nunavunmi nunaqarhimajuq angijualungmi uvani Kanatami talva tingmiakkuinnaq kihimi aullaarvigijauvaghuni. Hamna unghaktauluk uqautikkuurhutiklu naunaijaivaktut tuharhivaghutiklu taimaatut. Ilanganittauq, nunaqatigiikkaluarhutik Nunavunmi talvattauq takuutiqattarnikkut ajurhaqpaghutiklu ukuat Nunavunmiuttat – hapkununga kihiani mikitqijani ittunik nunalingni. Uvagut uqaqatigiiqattarluta pijughaujgut ajurnaittumik takunahurrillugit ukuat kavamagijaqut.

Havaktigharhiurnikkullu Pihimattiarnighakkullu Havaktighanik

Ajurnarhivaktuq havaktigharhiurnikkullu pihimattiarnighakkullu havaktighanik aulpakaijighanik ukunani kavamatkunni. Uvagut nunaptingni akituvallaaramik hunavaluit talvalu igluqarningallu akituvallaarhutiktaut. Ukuat Kavamatkut akiraqtuqtauplutiklu aallanin tahapkuninga ilihimattiaqtuniklu ajunngitamingnillu arhaaqtuutilikpaghutik havaktighamingnit. Ikitquurmata hapkuat havaktiujughaugaluit qanurlu unghaktigiikpiaramik uvani Nunavunmi, havaktighamingniklu pihimanahuarnighakkullu havaktighanik akiraqtuutauvangniaqtut. Havaktighamingnik angilivaalliqtuq 77 percent-ngujumit tahamna makitapkaqtaulirmat Nunavut, talvattauq huli angijumit uvagut havaaghaqtaugut.

Havaagharhiurnikkut Imarijaghaat uvani Nunavunmi Kavamainni

Nakilli: “Upaumaplugu Kivgaqtiujunqnaqtunik Inungnut Ikajuutainni.” Havagviat Inulirinikkut Ikajuutainni, March 31, 2000.

Ajunngitaqaqtullu Ikitquurningat

Ilagiplugillu Kanatami, Nunavunmi ihariattiqpiaqtut tahapkuninga havaktighanik ajuitunik havaaqaqpaktunik. Munarhinik, Ingniqijinik, hapkunaniilu Kiinaujaliqijighanik ukuallu Ilitturipkainighaq Hilarjuakkut tahapkuninga havaktighamingnik ajurhaqpakput huli tajja Nunavunmi.

Ihuhattiarhimajumi parnaijaijighanik tamainnut katimajivalungnut ihariattiginaqtaat nalaumattiarlutik havaaghamingnik ajunntamingnik kavamatkunni ittughajut talvalu ilihattiarlutik ilihautighainniklu hivumuurutipkarahurrillugit ihuaqtumik ajunngitamingnik havaaqariamingni.

Niriugijamingnik Havautiqaqtughat

Ukuat Kavamatkut hivumuurrutik pijut uvani hivullirmi ukiungani havauhirnikkut. Hamna 77 percent-ngujumik havaaghat inuqalirhutik, hamna kavamatkut ihuarhivallianaqtut atulirumik nutaanik ihuarhattiarhimajumin pitquhiminingnikkut ikajurahurrillugit Inuinait ihariattigijaiillu pijumajaiillu. Qanurliqaak, akiraqtuutigijaghakkut angijug huli hivumuurutighaqqut. Makipkainighaallu ihuarhivallialugillu uqaattikkuuqtarniq, havagvighaniklu pivallialirlutik talvalu igluqpiurnighakkullu tajja huli pinahurrinniaqqaqtaat. Ilanginniktauq, aanniaqtailinahurrinnikullu ilihautigijaghainniklu tammaqtailinahuarniaqtaat tahamna anngumatinahurrillugit amigaiqpallianinga nutaangufallaangmat hamna Kavamatkut ikajuutighainni pijumajut. Hapkuat kiinaujaqtuutauvaktut ukiuraangat tamaat ukuallu igluqpaqarnikkut ajurhautiginaqquuqtaat kajumiiqtinniaqquuqtaallu hapkuat Kavamatkunni inulirinikkut ikajuqtut pijumajainnik. Qanurliqaak, angijumik akiraqtuutiginaqtavut hapkunani pihimanahurrinnikkut amigaittut Kavamatkunni tajja havaaqaqtunik. Hamna aallanguqattanginniit taimaatut ihuatqijaq piliriarutigharnik maligaliurnarumik ukuat atuqtaghaannik Nunavunmi talvalu tikittumajamingnik ihuarhattiarumajullu.

Avikturhimaniinik Tuniurhainiq

Ukuat Kavamatkuat Nunavunmi pijumalluaqtaat avikturhimaniinikkut tuniurhainiq. Hamna iniqtirijumajaat avikturhimaniinikkut tuniurhainiq kavamatkut havagviinik uvani pingahuni-ukiunik nuutirlutik. Tahamna avikturhimaniinikkut tuniurhainiq iniqtirijumagamikku, hamna Havagviat Inulirijitkunni Ikajuqtut havaktighamingnik qinirhiajughat, nuutirinighakkullu igluqpaqarnighakkullu munarhilutik, ilihattitinihakkullu ilitturipkainighakkullu pijughat tamainnut havaktighamingnut.

UQAUTIGILLUARUMAJAAT

Ukiuq tahamna qaangiqtuq itqaumaplugu, una Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit amigaittunik akiraqtuutiqaqpaghutik tikittumajamingnik tikitirivaktugut. Hapkuat ilitturijauhijamajut titiraqtaujut ukuat inulirijitkut ikajuqtini aulapkaijilluangat akiraqtuutigivangniaraat haffumap havagviup:

- Amigaiqpaallirlugit kivgaqtighait ukuat Inuinnait kitunikliqaak havaaghaqarniriinnik;
- Havaagharhiurnikkullu havaaqarnighakkullu havaktiinut pijumajut ukunani avikturhimaniini tuniurhainikkut nunalingnilu havaaghaqarnighakkullu;
- Havaaghaqarnighakkut makipkaivallialutik ukuat Nunavunmiuttat inuuhuktuutait ilihaqtitpallialugillu ajuirhaivallialugillu havauhigharnikkut;
- Ajurnaittumiklu piliriarutik ikajuutighaniklu pivaklutik; talvalu
- Ikajuutighaniklu ukunani havagvingni tuniurhaivaklutik tahapkuninga niriugijauvaktunik.

**TIKITTUMAJAAT, HAVAUHIRIJUMAJAALLU
NALAUTTUMAJAALLU**

<i>Tikittumajaat 1: Hanavallialutik ihuaqtumik, ingutaalaaqtumik ajuituniku inungnut ikajuutighainnik, kiujuminaqtumullu inungnut kivgaqtiuvallialirlutiklu inuqarninganut Nunavunmi.</i>	
Parnaijautigijumajaat	Uvani Tikittumajaat
1. Tutqaghaivaklutiklu atuqtaujughanik ukunani Inuinnait Havaaghaqarnikkut Parnaijautainni Kavamatkut atuqtaghainni.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Parnaijaivaglutik unipkaaliqpangnikkut ukiuq tamaat hapkunani Inuqarniriit Ikajuutainni hapkuningalu ilaqaqpaklutik Kavamatkut atuqujainnik ukuat Inuinnait Havaaqarnighakkut Parnaijautainnik. ▪ Ikajuqpaklugit aallat havagviit iniqtirinikkut Inuinnait Havaaqarnighakkut Parnaijautainnik. ▪ Nutqajuittuq havauhighaat.
2. Atuqtittijumaplutik uuminga Havaktinut Iilitaqhimajumanikkut Piliriarutainnik	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Havaktinut Iilitaqhimajumanikkut Piliriarutainnik hanalutiklu atulirumaplutiklu uvani ukiughami.
3. Hanalutik ilihaujjutighanik uqaqatigiiqattarlugit tamaita havagviit qanurli ilihaujjuhighainnik piniarumik uvani Kavamatkuanni Nuanvut.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iniqtiqtaujumajuq uvani ukiughami.
4. Iliharutighaniklu uqauhirnikkut Inuktitut parnaijaijumaplutik ilaqatigiiklugit ukuat CLEY-kut (Pitquhiminingnikkullu, Uqauhiqarnikkullu, Inutuqqanullu Inuuhuktulirijitkullu Havagvianni).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Iniqtiqtaujumajuq uvani ukiughami.
5. Atuqtaujughaniklu ajunngitamangnik-ittughami inulirinikkut ikajuutighainnik atuqattaqpaklutik havauhighakkut naunaipkutainniklu havaktugharhiurutigilugillu.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nutqajuittuq havauhighaat.

<p>6. Atuqtaulluaqtughaniklu ilitturipkaivaklutik havaktighanut pivaklutiktauq.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Atuqtittilirlutik hapkuninga ilitturpkaivaklutik havaktighanut uvani ukiughami.
<p>7. Hanalutik Havagvingmingni Naammainnarnikkut Piliriarutainnik</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Atuliqtittilutik ukuninga Havagvingmingni Naammainnarnikkut Piliriarutainnik ukuat Kavamatkuanni Nunavunmi maliglugit 2000-2001 havauhighaat.
<p>8. Uqaqattautigijighainiklu parnaijajumajut hivumuurutighaita kavamatkunni havaaqarnirighainnik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hanaujughaq uvani ukiughami
<p>9. Aturutighainnik uumap havaktinut ihivriurutighainik tahapkuat havaktit aliagijainniklu havattiarjungnaqtailu tahapkuninga havaaqarnighakkut mighaani.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hanaujughaq uvani ukiughami.

Tikittumajaat 2: Havaqatigilugit nunaliit nunangmingni havagvighainni.

<p>Parnaijautigijumajaat</p>	<p>Uvani Tikittumajaat</p>
<p>1. Uqaqatigiiqattarlugit nunaliit, ikajuqpaklugillu tahapkuat havagviit ajurhaqtut talvalu havaktighainnik ukunani Kavamatkuanni Nunavut.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nutqajuittuq havauhighaat.
<p>2. Nunalingni hakugighinahurritpaklugit huli tahapkuat havagviit tamainni Nunavunmi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nutqajuittuq havauhighaat.
<p>3. Havaqatigiittiarlugit nunaqatigiiktuliqijitkunni katimajivaluit hanajjuhighaannik Havaktinullu Qatanguqatigiiktunullu Ikajuutighainnik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nutqajuittuq havauhighaat.

<i>Tikittumajaat 3: Titiraqpaklutiklu aulapkaittiaqpaklutiklu kangiqhinaqtunik maligaghanik.</i>	
Parnaijautigijumajaat	Uvani Tikittumajaat
1. Nutqarhimaittumik ihivriuqattaqpaklunigit Inulirinikkut Ikajuutainni maligainnik pitquhighainniklu.	▪ Nutqajuittuq havauhighaat.
2. Titiraffaarlugit Ilaugataunngittulu Aulapkaijilluallu Havaktighap Makpiraaghaanik.	▪ Iniqtiqtauhimaplunilu uqautigijauvaghunilu uvani ukiughami.
3. Atuqtauttiaqtaujughamiklu ihuarhainnikkut tunihinighakkullu Inulirinikkut maligainni.	▪ Nutqajuittuq havauhighaat.

<i>Tikittumajaat 4: Hanavaklutiklu aulapkaittiaqpaklutiklu nakuujumik inulirinikkut ikajuutaita piliriarutainniklu ikajuutigijainniklu ikajuutigilugit tamainnut havagvingnut havagvivalungnullu ukunani Kavamatkuanni Nunavunmi.</i>	
Parnaijautigijumajaat	Uvani Tikittumajaat
1. Atuttiarutighainniklu ihuatqijaghamiklu Kavamatkunni Nunavunmi havautigijaghainnik hanalutik.	▪ Havautigijaghainnik Hanajjuhighaat hanajaulutiklu atuqtaulirlutiklu.
2. Hanalutiklu parnaijautigijaghaannik havagvingni aanniaqtailinikkullu aanniqtailinikkullu pijumajut.	▪ Havagvingmingni aanniaqtailinikkullu aanniqtailinikkullu hanavaklutik atulirlutiklu.
3. Hanalutiklu atuqtaujugghanik Inulirinikkut Ikajuutainnik Ajuirhaqattarnikkut Naunaipkuhiqtaunighakkut ajuiqpaallirianganni.	▪ Hanajaujugarlu atuqtauliqtugarlu uvani ukiughami.

<i>Tikittumajaat 5: Hanalutiklu aulapkaitiarlutiklu ihuaqtumik nakuujumiklu Havagviannik Inulirinikkut Ikajuqtiini.</i>	
Parnaijautigijumajaat	Uvani Tikittumajaat
1. Hanalutik Ilitturipkaijighanik Parnaijautainni ukunani Havagvingni.	▪ Hanajaujughaq uvani ukiughami.
2. Havagvingni aulapkaijilluat munarhilluaqpaklutik 100 %-ngujumit iniqtirinikkut havaktit havautigijaghaita ihivriurutighainnik.	▪ Makipkaqtaujughaq uvani ukiughami.
3. Munarhittiarninganik hakugighilugit kiinaujaliqinikkut pitquhiinik.	▪ Makipkaqtaujughaq uvani ukiughami.
4. Hanalutik munarijaulluaqtughat pitquhighainnik ikajuutigijaghaat parnaijautighat aturutighainnik.	▪ Hanajaujughaq uvani ukiughami.
5. Ikajuqqattaqpaklugit huli havagviup IQ-kunni katimajiralaangit.	▪ Nutqajuittuq havauhighaat.
6. Hanalutik ilikkuuqtughanik ilihautighainnik tamainnut havaktut ukunani inulirijitkut ikajuqtuni.	▪ Hanajaujughaq uvani ukiughami.
7. Iniqtirinahurrillutik hivulliujunik parnaijautighat angiklivallialirlugit Inulirijitkut Ikajuqtiit aulapkaijilluangat imaatut 50%-ngujumik Inuinnanik havaktiqalirlutik tikitinnagu ukiuq 2004.	▪ Hanajaujughaq uvani ukiughami.

ILAURNINGA A

QINGAUNGMI PIJUMANIKKUT IJJUHIATA UNIPKAANGIT

Havaqatigilugit nunaliit hapkuninga: hanalutik ilikkunni havagviit ukuat Kavamatkuanni Nunavunmi ikajuruminaqtunik nunaliit igluqpiurnikkut.

- Angajuqqaangujut havagviit havaqatigiplugit ukuat Nunavunmi Ilihariaqpaallivianni Angajuqqaangujut, Nunatta Iliharvigjuanganni, ukuallu Avikturhimajuni Havaaqaqtut ukunani Havagvianni Inulirijitkut Ikajuqtiini ilihaqtittivalliavaglutik pinahuaqtut hapkunani nunalingni.
- Iliharnikkullu Piliriaqtittivaktullu ikhivaqatauvaktut ukunani Havaqatigiiktuni Naammangnikkut Katimajiralaanginni haffuminga pijumalluarhutik pinahurritpaktut. Una katimajiralaq ataniqarluaqtuq ukuninga Minisitaup Tuglirijaani Katimajiralaanginni.

Titiraqpaghutiklu aulapkaivaghutiklu ajurnaittunik kangiqhinaqtuniklu maligaghanik atuqtaghainnik tamaita kavamatkunni havagviini.

- Hamna pijumalluaqtaat atuliqtaat, ukuat Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtiat hanavaklutiklu ihuarhaivaklutiklu ukuninga Inulirijitkut Ikajuqtiini Maligarjuanginnik Atuqtaujughallu Makpiraanginni.

Hanavaklutik ihuaqtumik, havagungnaqtumik ajuittuniklu inungnut ikajuutighainnik, kiujuminaqtunik ukununga kitunulligaak inungnut ikajuqtamingnut talvalu kivgaqtiuvallialutiktauq ukununga inungnut Nunavunmiuttanut.

- Ukuat Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit atuqtittiliqtut qaffinikliqaak havauhighaniklu parnaijautighaniklu hapkuninga aturumaplutik:
 - Ilihaqtittilirlutik Inuktitut uqauhirmingnit ajuirhaivalirlutik;
 - Ilihaqtittilirlutik qaritaujaqtuqturnikkut ajuirhaivalirlutik;
 - Ilihaqtittilirlutik hapkuninga Havaktinut Kangiqhipkainiq Piliriarutainnik;
 - Iniqtirilutik ukuninga Nunavunmi Inutuqautqijainni Havaktiqallualingnighakkut Piliriarutainnik ukuningalu Inungnut Ikajuutainnik Havaaqarnighakkut Ilihaqtittiniq Piliriarutainnik;
 - Ilihaqtittilirlutik Atanirni Titiraqtiilluaghainni Ilihaqtittiniq Piliriarutainnik;
 - Iniqtirilutik Avikturhimajuni Havaaqarnighakkut ilihaqtittinighakkut parnaijaiivaklutik hapkuat havaaghat inuniktiqtauvalliagumik;
 - Havaqatigilugit Havagviat Apirhuijitkut, Apirhuijirjuangat Kanatami ukuallu Havagviat Ilihaqtulirijitkunni Pijumalluaqtainni hapkuninga hanauhighainnik apirhuijighakkut iliharutainnik uvani Nunavunmi, talvalu

- Parnaijautighaniklu ilitturinahrillutik “akunnganniittughallu” “havaaghakkut naunaipkutaaniklu” ajunngitamingnikkut ihariattijut uvani Kavamatkuanni Nunavunmi

Takuurivaklutik tamainnik ukuat kavamatkut kiinaujaqtaarutainnik iliharnighakkut atuqtaujughanik.

- Kitulliqaak tahapkuat kiinaujat atuqtaunngittut uvani ukiumi haffumani Havagvianni Inulirijitkut Ikajuqtiini atuqtauniaqtut ilihaqpaalingnikkut. Hamna havagvik havaqatiginaqtaat hapkuat aallat havagviit ilitturinahrillutik kitunikliqaak ilihqtaujughanik talvuuna.

Hivuliqtigilugit Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtiillu CLEY-kullu, tamaita havagviit kavamatkunni hanalutiklu atuqtittilirlutiklu piniaqtut, hapkuat atuqtaghainni tajja havaktillu havaktighaninlu qakuguliqaak: parnaijautighaniklu ikajuutighainnik Inuinnait Havaktighakkut parnaijautighaannik; qanurliqaak hapkuat tajja-havaghutik iliharnikkullu ajuirhanikkullu munarhivaklutik; talvalu Nunavunmi ilitturhainikkullu uqauhimirnikkullu ajuirhaniit piliriarutainnik.

- Ukuat Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit atuqtittiliqtut qaffinikliqaak havauhighaniklu parnaijautighaniklu hapkuninga aturumaplutik.
 - Tamaita Havagviit ihivriuqtautaqtut hapkuninga Inuinnait Havaaqarnighakkut Parnaijautaanni ukuallu havauhighainnik;
 - Katitirinighakkut ukuninga IEP-kunni Pijumajainnik hannaijaqtaqtut;
 - Inulirijitkut Ikajuqtiini Piliriarutighaat Iuani-Havagviit Katimajiralaanginni makipkaqtautaqtut;
 - Titiraqhimaniit iniqtautaqtut ihuaqhaqtauniriinnik Inulirijitkut Ikajuutainnik Havaagharhiurnikkut Ilihaqtunut Piliriarutainni (PSCTP) ukuallu Nunavunmi Inutuqatqijainni Havaktiqallualingnighakkut Piliriarutainnik (NSAP) ukununga Illinniaqsinnaat Sanajut Piliriarutainni (IS);
 - IQ-kut kiinaujaqtaarutighaallu parnaijautighaallu ilijauniaqtut ukunani 00-01 Itqurniarutainni ukunanilu Havaaghakkut Parnaijautainni;
 - Pitquhiminingnikkut Ilitturipkainighat ilagijaujjavut ukununga ISL-kut Piliriarutainnut;
 - 10-ngujut NSA Ilihaqtamingnik Iniqtirijut havaaghaqaliqtut ukunani GN-kunni;
 - IEP-kut angiqtaujut ukunangat Kavamatkunnin Atuqtauvaktunin;
 - Aujami Ilihaqtunin Havaktittivaktunik Piliriarutait havaktauhimajut uvani 99-00 ukunanilu 00-01 ukiunganni;
 - Havaqatigiplugit ukuat Nunavunmi Tunngavik Incorp. ukuallu Kavamatkut Kanatami atuqplugit hapkuat IEP-kut;
 - Titiqqap aajjikkutaa haffumap “Aturutighaat Titirarjuami 23: Ukuat Kavamatkut Nunavunmi IEP-kut” iniqtaarhimajuq;

- Tajja havauhighaannik ukuat havagviit hanajughat hapkuninga IEP-kunnik (imaatulluunniit Tamaita Havagviit tunihitaaqtut pijumalluaqtagminnik tikitinnagu taimaarvighaat);
- Hanalutik Parnaijautighamingnik Iliharnikkut Makpiraaghaannik;
- Uqaqatigivaklunigillu Nunavunmi Atuqujaunikkut Iliharniq Katimajiralaangit (NITC) iliharnikkut ajuirhaqatigiikpaklutik atuqtaghainnik Inuinnait Havaaghaqarnikkut Parnaijautainnik;
- Atuqtittilirlutiklu Angijualungnik Pijuminaqtunik Havaaqaqtughani Pijumajaujut ukunani avikturhimajuni havaktigharhiurnikkut; talvalu
- Iniqtiqtautarhutiklu atuqtaulirhutiklu hapkuat Pijumalraaqtaujut Havaktigharhiurnikkut Maligainik.

Parnaijautighakkullu hanavaklutik Nunavunmiuttanin kitunulligaak havaaghaqarnikkut nunamingni.

- Ukuat Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtini iniqtiritaqtut ukuninga Inuinnait Havaaghaqarnikkut Parnaijautainni Ihivriurutinik, naammagijaannik hapkuat havagviit ilikkuuqtut talvaluttauq tajja hanajumajut ukuat Kavamatkunni Tamainni Iliharnikkut Ihariattigijaat Ihivriurutainnik.

ILAURNINGA B

HAVAGVINGNI HAVAUHIIT

Aulapkaijilluat/Havagviat Minisitaup Tuglirijaata

Ukuat Aulapkaijilluani ittut Minisitaup Tuglirijaata havagviat, Minisitaup Tuglirijaata Ikajuqtia, Maligaliuqtilluallu Parnaijaijilluallu ukuallu Atauttikkuurnikkullu Ikajuqtiit havauhingnit. Una Aulapkaijilluat munarhilluaqpaghutiktauq takuuriqattarnikkullu unipkaaliuqattarnikkullu ukuat kavamatkut aturumajainnik uvani ilanganni titiraqhimajumi Titirarjuani 23 ukunani Nunavunmi Nunaqarnikkut Nanminiirutaita Angirutainni talvaluttauq ikajurhugit havagviat uumap Minisitaup.

Havaaghatigut Naunaijaijillu Havauhighattianikkullu Hanauhiit

Havagviit Havaaghatigut Naunaijaijillu Havauhighattianikkullu Hanauhiit munarhilluarhutik uqaujjiuvaktut ukununga aallanut havagvingnut hapkuninga havauhighattianikkullu hanauhiinik talvalu hannaijaivaghutik havaaghat maligaghainnik, havauhighallu piliriarutighainnik, ikajuqtiuvaghutiklu piliriarutighainnik ajungitaghainnik havaktighat, aturniarutighainniklu kitupliqaak inuup havauhighaannik. Naunaijaivaklutiklu havaaghanik uqaujjijiuvaklutiklu piliriarutigijaujghanik havauhighakkutigut.

Havaqatigiighatigut

Havagviat ukuat Havaqatigiighatigut Havagvianni munarhilluaqpaktut havaqatiggiighatigut uqaujjivangnikkullu ikajurnikkullu ukununga Kavamainnut Nunavunmi, havagvinullu, ukunungalu inulirinikkut havagvivalunginni; ukunungalu Havaktinut Havaqatigiingnikkut (hapkunatigulluunniit Ilaugataungittullu Aulapkaijilluallu Havaktiinut); hapkuningalu ihivriurhivaghutik uqaujjiuvaktunik akiraqtuini, parnhaijaivaghutiklu, piliriarutighaniklu aturutighaniklu maligarjuaniittughaniklu maligaujghaniklu titirauhighainnik, talvalu havauhirivaklungit Katiitirhimajuni Angirutainni.

Havaktigharhiuqtut

Una Havagviat Havaktigharhiuqtut munarhilluaqpaktut maligaliurnikkut piliriarutighainni, aturutighainniklu apqutigijaghainniklu qanurliqaak qinirhianikkullu havaagharhiurqtigullu pitquhiinik iluani kavamatkut. Una Havagvik ikajuqpaghutiklu ihivriuqtiuvaghutiklu aallanut havagvingnut hapkunatigut havaarharhiuqtigut ataniqtuinginnit.

Iiharnighakkullu Piliriarutighakkullu

Ukuat Iiharnighakkullu Piliriarutighakkullu Havagviat inulirinikkut ikajuqtiuvaktut parnaijarnikkullu hivuliqtiunighakkullu ikajurumaplugit havaktighat. Una Havagvik aulapkaijilluanguplutik tamainnik havagviit-iluani kavamatkut hapkuninga parnaijainikkullu piliriarutighakkullu. Tajja hapkuninga tunihitqujahimajut piliriarutiniklu pijumajaujuniklu:

- Inuinnait Havaaghaqarnighakkut Parnaijautainnik Atuquiplutik
- Havagvingmingni Naammainnarnikkut
- Inuktitut Aipparilutigik Uqauhirijaulutik
- Havaktighanut Ilitturipkainiq
- Ajunngitamangnik Havauhiqarlutik
- Aujami Iihaqtunin Havaaqaqtitiqaqpaklutik Piliriarutainnik

Nunalingni Havauhighat

Ukuat Qitirmiunilu, Kivallirmilu Qikiqtaalungmilu Havagviit ikajuqpaktut hapkuninga havaktigharhiurnikkullu, ilihainikkullu piliriarutighakkullu ukuningalu havaqatigiighatigullu ikajuutainnik. Nunalingni havauhiit talvattaq uqaujjiuplutik aulapkaikkut pivaktuttaq hapkuninga inulirinikkut ikajuutighaita mighaagut.

ILAURNINGA D

INULIRIJITKUT IKAJUQTIT PARNAIJAUTIGIJUMAJAIT

Una Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit atuliqtut inulirijitkutigut parnaijautighainnik ilitturipkainahurritutik aallatqiinik ihariattigijaujut ukunani havagvingni talvalu havakingmingnut hivumuuquiplutik pijumajut. Hamna Iliharnighakkullu Piliriarutighakkullu havagviat ilihaqtittivaktut ukununga tamainnut Kavamatkut Nunavunmi havaktiitut. Hapkuat iliharutauvaktut ajuiqpaalliquplugit tahapkununga tamainnut Kavamatkut Nunavunmi havaktiitut. Ilanganittauq, ilikkut hapkuat havaktivut havagviptingni ajuirhaqpaalliquvaktavut havaarijamingnit iliharnikkullu, ajuirhanikkullu, havaghutik-ajuirhanikkullu. Talvuuna, havaktit uvani Inulirijitkut Ikajuqtiini ikajuqtauplutik havaaghamingnit ajuirhajauvaktut humikliqaak havaaqaraluarhutik. Kingulliqpaamittauq, havagvikput atuqtittiliqtut parnaijautighanik hapkununga Inuinnait Havaaghaqarnikkut Parnaijautainnik ukununga havaktiitut nunaqaqqaarhimajunut uvani havagvingni. Hapkununga pivangniaqtut havaghutik-ajuirhavaglutik, ikajuqtiqarnikkullu piliriarutiqaqpaklutik talvalu aallanik ikajuutivalungnik pinahurritpangniaqtut.

Havagvingni Tamaat Ajuirhanikkut Hanajjuhigaat:

- Hanalutik ilikkuurutighaannik iliharnighakkut parnaijautainnik ukununga tamainnut havaktiitut uvani Havagvianni Inulirijitkut Ikaqtiini.
- Una Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit ilihaqtittiniaqtut saivaujunik (7) aallatqiingujunik qaritaujaqtuqturnikkut ajuirhainiq ukununga havaktiitut. Uvaguut havaqatigiplutigu Nunavunmi Ilihariaqpaallivaillu Arviani Iliharviallu.
- Ikajuutit hapkuat makpiraallu titiravaluillu hailijut hamani havagvingni ikajuutaujughat ukununga havaktiitut ilitpallianighakkut.
- Havagvikput aullaqtittijut Inuktituurunaqtunik ilihautighainnik havaqatigiplugit Nunavunmi Ilihariaqpaalliviat. Hamna iliharutaujut ukununga Kavamatkunni Nunavunmi havaktiitut ajuirhaquplugit uqauhirnikkullu pitquhiminingnikkullu. Hamna iliharniq ilihagtauvaktut ukunani pingahuni avikturhimajuni nunalingni. Qaffijulliqqaak havaktiit ukunani Havagvianni Inulirijitkut Ikajuqtini ilihagtauhimajut hapkunani.

Ajuirhanikkut Hanajjutaujut ukunani Havagvingni

- Havaqatigiingnikkut Havagvianni ajuirhautighanik hanahimajut parnaijautighanik ukununga tamainnut havaktiitut. Nalaumajutighakkullu ilikkuurutighakkullu ihariattigijauniaqtut ihivriuqtauvaghutik. Hamna iniqqat, LR-kunni havaktit ilihagpangniaqtut ajuirhaqtaghamingnit havaarijaghamingnit.

- Iliharnighakkullu Piliriarutighakkullu Uqaujjiit ilihagtittijauniaqtut ajuirhanighakkut ilihainiq ihariattijaujutikkut ihivriuqhiniq, iliharutighakkullu parnaijautighainnik tahapkungalu ajunngittunik-najugaghainnik aulapkainikkut.
- Havaktit uvani Iliharnighakkullu Piliriarutighakkullu Havagvianni titirariikpaklutik munarhivangniaqtut talvalu hapkuninga Titiraqhimaniinik Inulirijitkut Ikajuqtit Ajunngitamingnit titiraqaliqtitaavaklutik pijauvangniaqtut.
- Havaqatigharhiuqtuni havagvianni havaktut ilihariarhimaplutik ukuninga “Immiqtuqpalliaplugu Kanataup Havaktinin Ikajuqtighainnik.” Ilihaqtaaramik, hamna havagvik ihivriuqhiplutiklu hanaplutiklu havaqatigharhiurnikkut pijut. Ilikkut uqaujjiit ilihagtitauniaqtuttauq havauhighaannik apirhuinikkut havaagharhiuqtunut.
- Una Havaaghatigut Naunaijaiji Havauhighakkullu Hanajainnik Havagvianni ilihainiaqtut titirauhigharnikkut havauhighap maligaghainnik, havaaghatigut naunaijarnighainniklu havauhighallu piliriarutighainnik. Uvani iluani malruuk-ukiuk atuqtaghaanni, uvagut hananiaqtugut nutaangujunik piliriarutaujughanik, atuqtaujughaq uvani havaghutik-ajuirhavaglutik aturlugu.

Ajuirhanikkut Hanajjutaajut ukuat ihumagilugit Inuinnait Havaarijaghaat Parnaijautighainni

- Qitiqquni-Aktuba una havagvik atulirniarmijaat Inuinnait Havaarijaghaat Parnaijautainni katimajiralaangit. Haffumap havauhighaa katimajiralaatkut hivuliqtiulutik hananiaramik uuminga Havagviup Inulirijitkut Ikajuqtiini Inuinnatigut Havaarijaghaat Parnaijautighaannik.
- Uvagut Inuinnatigut Havaarijaghaat Parnaijautiptingni unipkaaliuqhimajut ilitturipkaihimajut hapkuninga Inuinnait havaarijaghainnik apluqtautiqarhimajut hapkunani qulaaniittuniklu akunnganniittuniklu aulapkaijighainnik. Talvuuna, una Havagviat Inulirijitkut Ikajuqtit havaktighamingnik ajuittunik piniaqtut tahapkunani ajuirhaijughat Inuinnanik havaktighainnik uvani havagviptingni kangiqhimalutigu hapkuat nunaqaqqaarhimajut tahapkungalu havaaqaliramingni qaangiqqat pingahut ukiut.
- Ukuat Iliharnighakkullu Piliriarutighakkullu havagviat uvani havagviptingni ilihagtaujughanik pinahurrinniaqtut ilitturijaujughat “akunnganniittughallu” “havaaghakkut naunaipkutaaniklu” ajunnginnikkut ihariattijaat uvani iluani Kavamatkut Nunavunmi tahapkuallu iliharnikkut ihariattigijaat ajuirharnighakkut. Hamna atuqtauniaqtuq ukunani Tallimanik-Ukiunik iliharnighakkut parnaijautigijaghaat ukuat GN-kut.

- Una Havagviat Inulirijitk Ikajuqtiini hanajut iluaniittughamik iliaqtittijighaanin /iliqatigijaghaanin ajuirhautighanik piliriarutighanik tahapkuninga tikittumagamikku pijumajaujut hapkuat Inuinnait Havaarijaghaat Parnaijautighainnik. Hapkuat havaaghap maligaghait ukunani Havagvianni Inulirijitkunni iliaqtut titiraqhimajut hapkununga atuqtaujughanik Inuinnait havaktighainnut. Hapkuat ilihautighat parnaijautait ilikkullu titiraqhimattiarhutiklu. Atuqtughami avatqumajumi malrunnikluunniit pingahunikluunniit ukiunik, una havaktighaq ilihimattialirumi tahapkuninga iliaqtamingnit, talva taimaatut una inuk tunijauniaqtuq haffuminga havaaghamin.